

Socialinių tyrimų institutas

Demografinių tyrimų centras

**ŠEIMA, VAIKAI, ŠEIMOS POLITIKA
modernėjimo prieštaros**

Vlada Stankūnienė

Aiva Jasilionienė

Raminta Jančaitytė

Vilnius 2005

UDK 316.3(474.5)
Še23

Vlada Stankūnienė, Aiva Jasilionienė, Raminta Jančaitytė

ŠEIMA, VAIKAI, ŠEIMOS POLITIKA
modernėjimo prieštaros

Atsakinga redaktorė ir sudarytoja prof. habil. dr. Vlada Stankūnienė

Recenzentai:

Prof. habil. dr. Arvydas V. Matulionis (Socialinių tyrimų institutas)

Doc. dr. Alvydas Baležentis (Mykolo Romerio universitetas)

Doc. dr. Vylius Leonavičius (Vytauto Didžiojo universitetas)

Dr. Audra Sipavičienė (Socialinių tyrimų institutas)

Monografija parengta Socialinių tyrimų institute ir Instituto tarybos
rekomenduota spausdinti (2005-12-08, protokolo Nr. 6)

Maketuotoja Marė Baublytė

ISBN 9955-531-20-7

© Socialinių tyrimų institutas

TURINYS

PRATARMĖ.....	5
1. ŠEIMOS IR GIMSTAMUMO POKYČIAI: TEORINIS DISKURSAS	7
1.1. Šeimos pokyčiai antrojo demografinio perėjimo teorijos kontekste.....	7
1.2. Gimstamumo kitimo veiksniai	12
1.2.1. Gimstamumo veiksnių teorinės schemos ir įvairių tyrimų išvados	13
1.2.2. Lyčių sistemos kaitos įtaka šeimos ir gimstamumo pokyčiams	28
2. ŠEIMOS IR GIMSTAMUMO POKYČIAI LIETUVOJE.....	35
2.1. Pagrindiniai šeimos ir gimstamumo pokyčių bruožai ir įtaka demografiniai raidai	35
2.1.1. Pagrindiniai šeimos demografinių pokyčių bruožai	35
2.1.2. Pagrindiniai gimstamumo pokyčių bruožai	39
2.1.3. Gimstamumo mažėjimo demografinės pasekmės: demografinės pusiausvyros paradimas.....	46
2.2. Šeimos pokyčių ir gimstamumo mažėjimo veiksniai Lietuvoje	48
2.3. Subjektyvus šeimos ir gimstamumo pokyčių vertinimas	52
2.3.1. Subjektyvus šeimos pokyčių vertinimas	52
2.3.2. Subjektyvus gimstamumo pokyčių vertinimas.....	64
3. ŠEIMOS POLITIKOS MODERNIZAVIMAS UŽSIENIO ŠALYSE: STRUKTŪRA, MODELIAI, EFEKTAS	83
3.1. Šiuolaikinės šeimos politikos prioritetai	83
3.1.1. Prioritetinės šeimos politikos kryptys tarptautiniuose dokumentuose.....	83
3.1.2. Prioritetinė šeimos politikos kryptis: sąlygų šeimos ir darbo suderinamumui kūrimas.....	88
3.2. Šeimos politikos priemonių sistema ir vertinimas: teorinis kontekstas.....	90
3.3. Prioritetinės šeimos politikos krypties – šeimos ir darbo suderinamumo – raiška šeimos politikos priemonių sistemoje	99

3.4. Šeimos politikos priemonių pagrindinių krypčių dimensijos ir gimstamumas įvairiose šalyse	114
3.4.1. Motinystės ir vaiko priežiūros atostogos	114
3.4.2. Vaiko priežiūros paslaugos.....	122
3.4.3. Finansinė parama.....	126
3.5. Šeimos politikos modeliai gerovės valstybėse: bruožai ir efektas	129
3.6. Šeimos politikos modelių veiksmingumas: poveikio gimstamumui vertinimas	144
4. ŠEIMOS POLITIKA LIETUVOJE: VERTINIMAS IR LŪKESČIAI	148
4.1. Šeimos politikos plėtra: vertinimas ir nuostatos	148
4.2. Šeimos funkcijų ir darbo derinimo kryptis šeimos politikos sistemoje: įgyvendinamų priemonių vertinimas	159
4.3. Poreikio modernizuoti šeimos politiką vertinimas	169
4.3.1. Paramos šeimai priemonių vertinimai ir gyventojų lūkesčių pokyčiai.....	169
4.3.2. Vaiko priežiūros atostogų ir kitų su užimtumu susijusių paramos šeimai priemonių vertinimas	176
4.3.3. Vaiko priežiūros paslaugų vertinimas.....	182
4.3.4. Pašalpų, mokamų vaiko priežiūros atostogų metu, vertinimas	188
4.4. Šeimos politikos efekto projekcijos.....	194
4.4.1. Gimstamumo skatinimo kryptys: konceptualusis lygmuo	194
4.4.2. Gimstamumo didėjimo ir kartų kaitos atkūrimo galimybės.....	195
4.4.3. Šeimos politikos vaidmuo didinant gimstamumą: modernizavimo kryptys ir prioritetai	198
IŠVADOS.....	202
SUMMARY	209
LITERATŪRA.....	216
PRIEDAI	233